

יום הכיפורים התשפ"א (2020)

מקורות לעיון והרהור בענייני כפרה, מחילה ונעילה

ויקרא טז 7-9

"ולקח את שני השעירים, והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד. ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה, ועשהו חטאת. והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני יהוה לכפר עליו, לשלח אתו לעזאזל המדברה"

- מהו תפקידו של שעיר החטאת?
- ביום הכיפורים – מי עוד "עומד חי לפני השם"?
- מה המשמעות של "לכפר עליו" – על מי בדיוק מכפרים?
- לו הייתם משתתפים בטקס, איזה רגשות הוא היה מעורר בכם?

ויקרא טז 21-22

"כא וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתנדב עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אתם על ראש השעיר ושלח ביד איש עתי המדברה. **כב** ונשא השעיר עליו את כל עוונתם אל ארץ גזרה, ושלח את השעיר במדבר"

- איזה חלק בתפילת יום הכיפורים מזכיר הקטע?
- מה עולה בגורלו של השעיר? האם גורלו טוב יותר או פחות מאשר גורל השעיר השני?
- מה קורה לחטאי העם לפי הקטע הזה?
- איזו ביקורת אפשר להעביר על הטקס?

ויקרא טז 29-30

"והייתה לכם לחקת עולם, בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו, האזרח והגר הגר בתוכם. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו"

- כי ביום הזה יכפר עליכם – מי מכפר עליכם?
- מהי משמעות יום הכיפורים לפי הקטע הזה? מה משמעות הטקס?

רמב"ם על "שעיר המשתלח" (מורה נבוכים חלק ג מ"ו):

"וכאשר היה 'שעיר המשתלח' – לכפרת חטאים גדולים כולם עד שאין 'חטאת ציבור' שיכפר מה שהוא מכפר וכאילו הוא נושא כל החטאים – מפני זה לא נרצה לזביחה ולא לשריפה ולא להקרבה כלל אלא הרחיקו תכלית ההרחקה ויושלך ל'ארץ גזרה' – רצוני לומר שאין בה ישוב. ואין ספק לאדם שהחטאים אינם משאות שיעתקו מגב איש אחד לגב איש אחר אבל אלו המעשים כולם משלים להביא מורא בנפש עד שתתפעל לתשובה – כלומר שכל מה שקדם ממעשינו נקינו מהם והשלכנום אחרי גוינו והרחקנום תכלית ההרחקה."

- מה ההבדלים בין שעיר החטאת לשעיר המשתלח לפי הרמב"ם?
- מהן שתי מטרות הטקס, ומהם האמצעים להשיג אותן?
- מה התפישה המוסרית של הרמב"ם אומרת על הקשר בין אדם וחטאיו?

הפיוט "לך אלי תשוקתי", מאת ר' אברהם אבן עזרא (ספרד, המאה ה-12).

הפיוט פותח את תפילת יום הכיפורים בנוסח הספרדי, ויש מסורות צפון אפריקאיות בהן הוא מושר בקצב אטי במיוחד במשך כשעה.

רישא	ליבא	סיפא
לך אלי תשוקתי	וגדול מנשוא חטאי	עשה עמי לטובה אות
לך לבי וכליותי	ולכן גדלו צירי	הכי אתה מנת חלקי
לך ידי לך רגלי	ואוי עלי והה לי אם	וגדלי ומקללי
לך עצמי לך דמי	ויצרי צוררי תמיד	ששון לבי ואור עיני
לך עיני ורעיוני	יעצני ופתני	ומרגועי ושיעשועי
לך רוחי לך כחי	ועליו לא עלי בלתו	הבינני עבודתך
לך לבי ודם חלבי	ועת יעלו עלי לבי	השיבני ואשובה
לך יחיד בלי שני	מאד אפחד וגם ארעד	והורני דרךך
לך מלכות לך גאות	וארגז עת אהי זוכר	ותשמע את תפילתי
לך עזרה בעת צרה	ואעמד נגדך ערום	בכל לבי דרשתיך
לך אוחיל בעת אחיל	ביום בי יענה כחשי	אנסך את דמעי לך
לך שברי רפא שברי	ובואו ימי שלום	ונפשי אקרה חלקי
לך אהמה ולא אדמה	ושמעך עת שמעתיהו	אסוף נא את עוונותי
לך נצח בך אבטח	ומי יעמד לפניך	ויום לכתי לפניך
לך אעק בך אדבק	ואיד חשבון לך אתן	ותשלח מלאכי החן
לך אני בעודי חי	ואשמתי וארבתי	ושלום בואך יאמרו
לך אודה ואתנודה	וגלתי וגנבתי	יביאוני לגן עדןך
לך ישעי סלח רשעי	וגם זדתי וחמסתי	ואתעדן באורךך
לך אכף ואפרש כף	וטעיתי וועצתי	ואור גנוז לפניך
לך אבקה בלב נדכה	ולוצצתי וגם לצתי	ותחת צל כנפיך
לך חסד לך חמלה	ונאצתי ונאפתי	
	ועייתי והעויתי	
	וצרתי וצערתי	
	ורשעתי ושחתתי	
	וסרתי מדרךך	
	והגדלתי עצות רשע	
	וכחשתי ומעלתי	
	וחטאתי בראשיתי	
	ואשמתי בגלדותי	
	ובחלתי בתורתך	
	ועזבתי רצונך	
	והשלמתי רצון יצרי	
	והרביתי להוסיף חטא	
	ולכן כסתה פני	
	ואין לי בלתך מנוס	
	וימוחל בלתך אין	
	ואם תביא במשפט עב-ך	
	ומה אני ומה חני	
	בקש נדף מאד נהדף	
	ונאלמתי ונכלמתי	
	רצונך אשאלה תמיד	
	והרב בבסני	
	והבט רב תלאותי	
	ואל נא תעלם אזנך	
	ערב עבדך לטובה גם	
	והראני תשועתך	
	ויום נפלי בפח מוקשי	
	ולענה שבעה נפשי	
		עדי קצתי בחייתי

שאלות לעיון:

- אילו רמיזות\קשרים (REFERENCES) ליום הכיפורים אתן מוצאות בפיוט?
- מה ההבדל בין שלושת החלקים של הפיוט ("רישא", "ליבא" ו-"סיפא")?
- אם הייתם צריכים למצוא כותרת לכל חלק – מה היא היתנה?
- לאור הכותרות – מהו המבנה הלוגי של התנועה הרגשית\רוחנית אותה מתאר הפיוטן בשיר?
- אילו הקבלות אתם מוצאים בין מרכיבי טקס השעיר ששוחחנו עליו אתמול, למהלך הנפשי המשולש אותו מתאר המשורר, ואילו שוניות.

הפיוט "אל נורא עלילה", ר' משה אבן עזרא

אל נורא עלילה אל נורא עלילה - המציא לנו מחילה בשעת הנעילה
מתי מספר קרואים לך עין נושאים - ומסלדים בחילה בשעת הנעילה
שופכים לך נפשם מחה פשעם וכחשם - והמציאם מחילה בשעת הנעילה
היה להם לסתרה והצילם ממארה - וחתמם להוד ולגילה בשעת הנעילה
חון אותם ורחם וכל לוחץ ולוחם - עשה בהם פליה בשעת הנעילה
זכר צדקת אביהם וחדש את מיהם - כקדם ותחלה בשעת הנעילה
קרא נא שנת רצון והשב שאר הצאן - לאהליבה ואהלה בשעת הנעילה
תזכו לשנים רבות הבנים והאבות - בדיצה ובצהלה בשעת הנעילה
מיכאל שר ישראל אליהו וגבריאל - בשרו נא הגאלה בשעת הנעילה

שאלות לעיון:

- מתי נאמר הפיוט?
- מי הדובר\דוברים בפיוט?
- יש בפיוט התייחסות בגוף שלישי רבים ("שופכים לך נפשם", "חון אותם ורחם") - על מי מתפללים המתפללים?
- מהן רשימת הבקשות (Wish List) שכולל הפיוט?
- האם יש תחינה או וידוי בפיוט?
- מהי האווירה הרגשית\המצב הנפשי של השרים?
- "המציא לנו", "היה להם", "חון אותם", "זכור" - באיזה זמן דקדוקי פונים אל הקב"ה?
- "תזכו לשנים רבות" - אל מי שרים את השורה הזאת?
- אילו מקבילות יש בפיוט זה לפיוט "לך אלי תשוקתי" ואילו מקבילות לטקס השעיר שלמדנו אתמול?